

doch, eben/halt, mal

doch

doch: Überraschung, Verwunderung, Distanz...

partikelhaft (stets unbetont; steht nie am Satzanfang)

sie ist doch kein Kind mehr; du bist doch bereits mündig

doch; nicht nur das bekannteste tschechische Äquivalent *přece*, sondern auch **teda, prosím tě, ale jo, asi, jo** und viele andere (manchmal wird in tschechischer Übersetzung gar keine Partikel verwendet).

drückt meist Ungeduld aus, umgangssprachlich, in Imperativsätzen:

lass mich doch zufrieden! höre doch endlich auf! fange doch nicht schon wieder davon an!

verstärkt den Wunsch:

wären doch alle so! wenn es doch regnen wollte! dass doch das alles nur ein Traum wäre!

umgangssprachlich drückt **Entrüstung, Verwunderung aus, in Ausrufesätzen**

das ist doch nicht mehr zum Aushalten! was man sich doch alles gefallen lassen muss!

drückt die Hoffnung auf eine Zustimmung aus, in Entscheidungsfragen

du hilfst mir doch, kommst doch mit? du verlässt mich doch nicht?

umgangssprachlich deutet auf früher Gewusstes, momentan aber Vergessenes hin; in Ergänzungsfragen

wie ist doch gleich sein Name? was sollte ich doch bestellen?

eben

1. drückt die Hoffnung auf Einsicht, Zustimmung, Verständnis o. Ä. aus

a) als entschuldigende Erklärung: drückt aus, dass etw. nicht geändert werden kann oder offensichtlich ist

*Ich tue, was ich kann, **aber es braucht eben Zeit.***

*Forscher sind auch nur Menschen, und sie lassen sich – **wie viele andere eben auch** – manchmal von Gefühlen wie Neid, Mißgunst oder Konkurrenzdruck antreiben.*

b) drückt aus, dass etw. eine logische Folge oder Schlussfolgerung ist

*Wenn es mal wieder schnell gehen muss in der Mittagspause, dann geht man **halt eben** in die Kantine oder zum Imbiss gegenüber.*

*Wenn man nicht darauf warten will, bis ein Unfall passiert ist, so müssen Risikofahrer **eben mit anderen Mitteln** festgestellt werden.*

c) drückt aus, dass etw. einen hinreichenden Grund, eine Erklärung für etw. Darstellt

Not macht eben erfinderisch.

*Die Berichterstattung ist gewissermaßen unfreiwillig negativ, weil **eben auch** Medien nach der Quote schielen bzw. schielen müssen.*

d) verleiht Aufforderungen mehr Dringlichkeit oder drückt damit verbunden Ungeduld, Ärger, Kritik aus

e) drückt Resignation, Widerwillen oder Widerspruch aus

»Dann bleib eben hier, wenn du zu feige bist«, ruft sie ihm zu und macht sich auf – ohne ihn.

*Der Betroffene muss also selbst seine Unschuld beweisen. Und wenn er das nicht kann? [...] **Dann hat er eben Pech gehabt.***

2. bezieht sich ausdrücklich auf eine bestimmte Person, Sache, einen Aspekt, Ort o. Ä.

a) (eben nicht, kein) drückt aus, dass etw. im Gegensatz zu etw. anderem nicht zutrifft

*Wegen der Pandemie werden die Münchner am Jahresende ein Zehntel weniger Autos verkauft haben. Ein deutliches Minus, aber **eben kein Desaster**, wie es manche beschwören.*

b) (nicht eben) drückt aus, dass man das Genannte wirklich nicht behaupten kann (obwohl es wünschenswert wäre)

Der Weg zu einer neuen Verfassung ist auch nicht eben einfach.

Die tschechische Partikel *holt* wurde aus dem Deutschen entlehnt und entspricht funktionell sowohl dem süddeutschen *halt*, als auch dem norddeutschen *eben*.

Als Pendant des deutschen *eben* — z.B. *(no) právě, totiž, přece, prostě...*

eben eher "hart" und "aggressiv",

halt "weich" und "freundlich".

Die deutsche Partikel **mal** (sie wird mit hoher Frequenz verwendet und kommt auch in zahlreichen festen Kombinationen mit Partikeln *schon, erst, wieder, noch, doch...* vor) wurde besonders deswegen analysiert, weil man für sie im Tschechischen eigentlich kein Partikeläquivalent hat.

Mal kann nämlich im Tschechischen durch den perfektiven Aspekt ausgedrückt werden (oft im Imperativ: *sag mal, sieh mal* - řekni, podívej (se)).

Die Minimalisierungsstrategie führt zur freundlicheren, **bescheideneren Ausdrucksweise, zur Abschwächung der Nachdrücklichkeit** (z.B. der Aufforderung). Deshalb wird sie im Tschechischen mit *jen, tak* (tak jen řekni), *prosím, rád* (ich will mal sagen - chtěl bych jen říct, rád bych řekl...) kombiniert.

Autor: Marek Nekula

▲ Základní

V nejširším smyslu ↗synsémantická, neohebná funkční slova bez větněčlenské platnosti, jejichž funkce je gramatická (srov. Budeš-li ty tomu rozuměti?), sémantická (např. Rozuměl si jen s ní) n. **pragmatická (např. *On už copak přijel?*)**. Zvláštní roli mají č. v izolujících jaz. (Li & Thompson, 1981; Rickmeyer, 1995), kde podobně jako české *-li* slouží vymezení ↗větného modu, srov. jap. *atsui desu* ('Je vedro') × *atsui desu ka* ('Je vedro?') × *atsui desu ne* ('Je vedro, že?') n. čín. *tā hǎo* ('Daří se mu dobře' / on – dobře) × *tā hǎo ma?* ('Daří se mu dobře?'). Vedle toho slouží např. také vymezení syntaktických rolí ve větě, srov. jap. *kare ga kuruma de eki e iku* ('Jede autem na nádraží' / on [téma, subjekt] – auto [místo/prostředek děje] – nádraží [cíl] – jet) n. čín. *tā shì wǒ de bàba* ('On je můj otec' / on – být – já [atribut] – otec). Ve flektivních jazycích se č. vymezují pomocí rysu neohebný, resp. se podle jejich funkce mluví o uzavřené třídě neplnovýznamových funkčních slov bez větněčlenské platnosti, tj. na č. se nelze ptát doplňovacími otázkami, jako se ptáme na větný člen, čímž se č. odlišují od neohebných adverbíí. Pod tyto charakteristiky lze ovšem vedle č. v užším smyslu zahrnout i ostatní neohebná ↗synsémantika, tj. ↗spojky, ↗předložky, ↗citoslovce i spojovací n. tzv. ↗větná adverbia. Takto široce se někdy č. chápou v zahraniční lingvistice, kde se termín navíc užívá i pro označení odlučitelných předpon v němčině u tzv. **Partikelverben** (*etwas aufschreiben* → *ich schreibe es auf*), n. *particle* / intransitivních předložek v angl. (*John turned the television on* / *John turned on the television*). Také v ↗Pražském závislostním korpusu jsou č. v rámci morfologických slovních druhů v jedné skupině s dalšími neohebnými slovy, tedy předložkami, spojkami a citoslovci i nestupňovanými příslovci. Od těchto slovních druhů lze ale č. poměrně dobře odlišit. ↗Citoslovce totiž na rozdíl od č. tvoří samostatné rudimentální výpovědi nevětné povahy (*Au! To bolelo!* n. *Au, to bolelo*), n. bez flexe obsazuje syntaktické pozice ve větě (*Bác na zem*), ↗předložka zase přiděluje pád svému komplementu (*Vzal si ji za ženu*; *Položil sirky na krb*), čímž komplement usouvztahuje s jiným elementem ve větě, a funkce ↗spojek spočívá ve spojení slov, frází a vět (*Usnul na vavřínech a přestal číst nové věci*), resp. výpovědi a replik (*Do tohohle se mi vůbec nechce – Ale budeš muset*).

Nejen v č. lingvistické tradici, ale i ve světové lingvistice byly č. v užším smyslu dlouhou dobu spíše na okraji zájmu, což souvisí i se soustředěním tradiční lingvistiky na psaný jaz., zatímco č. jsou především fenoménem jaz. mluveného. Pro němčinu přinesla průlom monografie Weydta (1969), který mezinárodními kongresy (dokumentováno ve Weydt, 1979; Weydt, 1983; Weydt, 1989, aj.) a vedením srovnávacích prací vyzařoval daleko za hranice germanistiky. Srovnávací studií k systému č. a něm. částic na něho v č. kontextu navazoval mj. Nekula (1996), který svoje vymezení č. s ohledem na jejich formální vlastnosti a jejich funkce v rámci výpovědi, tj. ve vztahu k ↗propozici a ↗ilokuci a při kontextualizaci ↗výpovědi v interakčním ↗kontextu, vtělil do PMČ (1995) a zčásti i ESČ (2002). **Z germanistického kontextu vycházejí např. také studie Rinase (2006a) a Rinase (2006b).**

Rinas, K. Die Abtönungspartikeln doch und ja. Semantik, Idiomatisierung, Kombinationen, tschechische Äquivalente, 2006a.

Rinas, K. Äquivalenz auf Umwegen: Zur Übersetzung von Abtönungspartikeln. In brücken – Germanistisches Jahrbuch, 2006b, 319–330.

Nehledě na školské příručky a lexikografické práce věnovala se č. v české lingvistice větší pozornost od 80. let. Ani v českém gramatickém kontextu není vymezení č. v užším smyslu cizí jejich pojetí jako zbytkového slovního druhu. K č. v užším smyslu se tak řadí neohebná synsémantika, která nelze přiřadit k citoslovcím, předložkám, spojkám ani synsémantickým a deiktickým adverbium (srov. např. *ČMČ* 2, 1986; *ČPMČ*, 1995; *ČMoSČ* 1, 2010; *ČAGSČ*, 2013). V tradici funkcionalistického přístupu *ČPražské školy* jsou v popředí pozornosti funkce částic, zatímco formální vlastnosti (neohebnost, ne/přízvučnost, slovosled, vazba na větný typ, kombinace s jinými částicemi) zůstávají někdy stranou pozornosti. **Ultrafunkcionalistický pohled na gramatiku vede v č. lingvistice *ČGrepla (1989)* k velmi širokému pojmání č., k nimž řadí např. i funkční slova s morfologií sloves (*Koukej zmizet*) a výrazy se syntaxí vět (*Ať visím, jestli přijde*) apod., jež jsou za č. pokládány proto, že jde o funkční *Čidiomy*.**

Funkční reflexe českých *Ččástic* epistémických (např. *On asi nepřijede*), u nichž jde o vztah mluvčího k propozici a její pravdivosti, a *Ččástic* vytykácích (např. *Souhlasila s ním pouze ona*), u nichž jde o omezení platnosti výpovědi spojené s fokalizací (focus sensitive particles), se pohybuje na půdorysu sémantiky, jak je to běžné při popisu obdobných skupin č. v jiných jazycích. Podobně je tomu i při popisu větných ekvivalentů chápaných také jako *Čodpověďové částice* (např. *Půjdeš tam? – Ano, půjdu / Ne, nepůjdu*), které potvrzují n. popírají platnost propozice formulované v otázce, n. *Čintenzifikačních částic* (např. *Vypadal velmi / strašně dobře*), jejichž užití implikuje odchylku od očekávané míry vlastnosti či okolnosti pojmenovaných v propozici. Specifický je popis č. v nejužším smyslu, jejichž funkce je pragmatická (např. *Tohle jsem ti už přece stokrát říkala!*¹). Jejich funkce se někdy v bohemistice ztotožňuje s funkcí výpovědi, takže č. v uvedeném příkladu by se pak chápala jako „apelová částice“ s funkcí ‚námitky‘ či ‚výtky‘ (*ČMČ* 2, 1986), resp. se předpokládá existence „konvencionalizované výpovědní formule“ (*ČSgk*, 1986:40), která má jednoznačně signalizovat funkci výpovědi v interakci. Na toto pojetí navazuje i *ČAGSČ* (2013:530–532). Možný je ale i jiný pohled. Podle něj se výpověď prostřednictvím synsémantického významu částice v nejužším smyslu zapojuje do interakčního kontextu a *Čilokuční role* či funkce výpovědi se konstituuje v souhrě s ostatními č. a jinými výrazovými prostředky (viz *ČBublitz*, 2003; *ČBublitz*, 2009), jakož i ve vztahu k propozičnímu obsahu výpovědi, kontextu a vztahu mluvčích. Funkce č., chápaných v tomto pojetí jako *Ččástice* modifikační, se ztotožňuje s funkcí výpovědi, jež je předmětem a výsledkem interakčního vyjednávání (*ČAuer*, 2014:85–89).

Pokud jde o č. v užším smyslu, vymezují se č. a jejich skupiny různě. Školská praxe si v návaznosti na *ČČM* (1960) aj. pro nesourodost č. a skupin č. v užším smyslu při jejich identifikaci a klasifikaci vypomáhá výčtem, do něhož prominentně zahrnuje výrazy *ať*, *nechtě*, *kéž* (podobně i *ČMČ* 2, 1986 aj.), i když právě tyto výrazy, zvané někdy jako *Čpreferenční částice* či *optativní (přací) částice*, je z hlediska etymologického i syntaktického možno chápat jako spojky. *ČMSoČ* 1 (2010:295) zase č. v užším smyslu vymezuje výčtem výrazů *jen*, *až*, *ne*, *asi*, *jenom*, *nejen*, *prý*, *no*, *ať*, *bohužel*, *ba*, *pozor*, *to*, *nu*, *vid'*, *ovšem*, *kéž*, *prej*, *kdoví*, *nuže*, *vid'te*, *buhví*, *nechtě*, *ovšemže*, *co*, *tož*, *takříkajíc*, *žel*, *což*, *ále*, *samozřejmě*, *pochopitelně*, *tak*, *vlastně*, *prostě*, *fakt*, *údajně*, *jakoby*, *kolem/asi*, *ještěže*, *naopak*, *navíc*, *například* aj., tj. řadí mezi ně např. i tzv. větná adverbia, jako *pochopitelně*, *samozřejmě*, která lze převést do uvozovací věty (*Je pochopitelné, že...; Je samozřejmě, že...*), což ovšem u ostatních výrazů v tomto výčtu – zvláště u č. v nejužším smyslu – v této podobě není možné. To ukazuje nesourodost uvedeného výčtu. *Frekvenční slovník mluvené češtiny (2007)* přitom identifikuje přes

---

¹ **Doch** das habe ich dir **ja** schon hundertmal gesagt!

350 lexémů chápaných jako jednoslovné partikule, přičemž č. v Pražském mluveném korpusu podle Čermáka (2008:63) tvoří „plných 13,51% všech výskytů všech slov (tokenů)“. Rinas (2013a) tak správně upozorňuje na to, že zdaleka nejsou ukončeny ani popis repertoáru a funkcí č., ani jejich klasifikace. Lexikografický popis č., který byl proveden mj. pro němčinu (Helbig, 1988; Helbig & Helbig(ová), 1990), francouzštinu (Metrich & Faucher, 2009) n. polštinu (Grochowski & Kisiel(ová) ad., 2014), tak pro č. i přes existenci slovníku starých enklitických č. (Kopečný, 1973) zatím zůstává jen dezideratem.

Najít pro výrazy v takovýchto výčtech společný jmenovatel není snadné i proto, že jejich status je v některých případech bez kontextu nejasný, tj. např. snad je ve výpovědi Petr snad přijde podle kontextu a intonace užito synonymně k Petr asi přijde (epistémická částice) n. ke Kéž Petr přijde s funkcí 'přání', kde má ale kéž jiné formální vlastnosti než snad. Podobně je výraz třeba ve výpovědi To se ti třeba jen zdá epistémickou částicí, zatímco ve výpovědi Na zkoušku je třeba se učit je součástí modálního predikátoru nutnosti. Pro č. v užším smyslu je totiž v nové češtině příznačné, že jde o výrazy homonymní s výrazy jiných slovních druhů (n. jiných skupin č.), tj. klidně ve výpovědi Klidně sed', nikam nespíchej! lze chápat jako modifikační částici, zatímco ve výpovědi Sed' klidně, nevrť se! jde o adverbium, jež je na rozdíl od č. syntakticky zapojeno do věty jako větný člen, není sémanticky „vybledlé“, nese přízvuk a pod větným přízvukem se může stát rématem věty, zatímco modifikační částice v rématu stát nemohou, a vykazují tak i jiné, ustálené slovosledné vlastnosti.

Absence homonymie, tedy naopak společný význam i společné syntaktické vlastnosti mluví proti rozlišování spojek v souvětí Holky se vykouply a vyrazily domů a tzv. navazovacích částic v samostatné větě Aty tam nepůjdeš? (resp. A ty tam nepudeš), jak je to běžné v lexikografické praxi. V druhém případě je totiž třeba vidět celý kontext jejich užití. Navazovací funkce spojky a např. při mezivětném navazování v textu či rozhovoru vyplývá ze zachování jejich pozičních, „valenčních“ a významových vlastností, srov. Petr se chystá do Ameriky – A ty se tam nechystáš?. Podobně lze že vymezené lexikograficky jako č. např. v Že by to přinesl? (SSJČ) chápat jako elipsu věty Je možné, že by to přinesl (a já ho neviděl)? se spojkou že (Nekula, 1997). Homonymií s jinými slovními druhy, mezi nimiž hrají prominentní, i když ne výhradní roli adverbia (Čermák, 2008:63), ale zčásti i formálními vlastnostmi se „deadverbiální částice“ v nové č. liší od enklitických částic ve staré a střední č. (Nekula, 2010), jež jsou dodnes rozšířené v jiných slovanských jaz.; to je jeden z důvodů, proč lze vznik nových deadverbiálních č. chápat jako výsledek jazykového kontaktu (Nekula, 1996).

Necháme-li stranou předložky, spojky a citoslovce, lze č. v užším smyslu na nejobecnější rovině vymezit jako synsémantické výrazy, jimiž mluvčí výpověď různým způsobem zapojuje do kontextu a modifikuje tak funkci výpovědi signalizovanou jinými prostředky, resp. jejich užití určitý kontext implikuje. To je případ vytykácí částice jen anteponované v nominální frázi v jen jeho otec, kde spojení s č. v rámci výpovědi Jen jeho otec si jeho román nepřečetl implikuje, že ostatní (v rodině, v okruhu známých ...) si jeho román přečetli, a stanoví tak pravdivostní podmínky výpovědi. Užitím modifikačních částic se zase zapojením výpovědi do kontextu vyjevuje postoj mluvčího k obsahu výpovědi, resp. se modifikuje (odstiňuje) ilokuční funkce výpovědi signalizovaná větným modem a jinými prostředky (Vem si to! – **Tak si to vem!**²). Ve výpovědi **To jsou ale vousy!** tak mluvčí vyjadřuje

---

² Dann nimm es./ Dann nimm es doch.

podiv nad tím, jak jsou vousy bujné (kvantita), ve výpovědi **To jsou teda vousy!** nad tím, jak jsou tvarově přistřižené, obarvené, zapletené (kvalita), ve výpovědi **To jsou snad vousy!** nad tím, že jde o vousy (existence). Zdaleka však nejde jen o mluvčího. Tak se námitce To se takhle přece nedá dělat! ulamuje polemický hrot tím, že se mluvčí prostřednictvím modifikační částice přece dovolává společného vědění účastníků komunikace a napomáhá tak srovnání a vyrovnání společného vědění a konstituování konsenzu mezi nimi (Nekula, 1993). **Naznačené rozlišení mezi sémantickými presupozicemi a pragmatickými efekty přitom ukazuje, že v případě č. jako slovního druhu jde o střechový termín pro několik svébytných skupin výrazů s různými funkcemi i formálními vlastnostmi, které nicméně mohou být i homonymní, tj. k určité skupině č. patří jen ve specifickém výskytu.**

Klasifikace částic

Na školní úrovni (ČM, 1960) nebylo klasifikace č. téma a vymezení č. se řešilo výčtem, což odpovídá zjednodušenému chápání slovních druhů ve školské praxi obecně. Na akademické úrovni se při klasifikaci č. v užším a nejužším smyslu dochází k různým výsledkům mj. podle toho, zda autoři přikládají n. nepřikládají význam formálnímu chování č., i podle toho, jakou funkci č. ve výpovědi přisuzují. Funkci č. v nejužším smyslu ztotožňuje maximalistický přístup s komunikační funkcí výpovědi. Tak se v MČ 2 (1986:231) apelovými (výzvodými n. kontaktoými) č. rozumí částicové výrazy, které se objevují v direktivních (výzvodých) mluvnických aktech, resp. se chápou jako **částice ilokuční, jež mají jednoznačně indikovat ilokuční roli výpovědi. Jenže např. v příkladu *Tak přece nebreč!*³ není přece jednoznačným signálem direktivní ilokuce indikované mluvčím.** Při interpretaci funkce výpovědi totiž vedle propozice a slovesného, větného modu záleží také na intonaci a barvě hlasu, resp. na kombinaci částic (Tak už přece nebreč! – Tak už přece konečně nebreč! – Tak už konečně nebreč!), a v neposlední řadě také na vědění adresáta ohledně kontextu, k němuž odkazuje částice přece. Časticemi n. jejich kombinacemi se tak význam a funkce výpovědi spíše jen zjednoznačňují (Bublitz, 2003; Bublitz, 2009). Minimalistický přístup proto vychází z toho, že č. v nejužším smyslu, zvané někdy **částice modifikační**, k funkci výpovědi přispívají jen malým dílem a jejich funkce spočívá v spoluindikaci ilokuční role výpovědi, která je předmětem dalšího vyjednávání.

Č. v užším smyslu MČ 2, 1986:228–238 a AGSČ (2013:530–532) mj. v návaznosti na VT (1985) chápou jako textový slovní druh, a lze je proto podle nich klasifikovat podle kontextů, v nichž vystupují. Distinktivními rysy pro rozlišení č. se přitom rozumí komunikační, textové vztahy vyjadřované částicemi, resp. výpověďmi, v nichž se vyskytují, přičemž formální vlastnosti č. v užším smyslu v této klasifikaci nehrají roli. Podle zmíněných distinktivních rysů se č. dělí na (1) částice apelové, k vyjádření volního úsilí směrem k adresátovi s podtypy ‚otázka‘ (což, cožpak, jakpak,

---

³ Und die nicht negierte Aufforderung? Heul Doch - Heul Doch / Wenn du damit fertig bist / Dann bitte geh **doch**.

zdalipak), ‚žádost‘ (ať, kdyby, nechť aj.), ‚přání‘ (ať, kdyby, nechť, aby, kéž, bodejž aj.), ‚přesvědčování‘ (vskutku, však, vždyť, vážně aj.), ‚ujišťování‘ (jistě, určitě, rozhodně, vážně aj.) apod.; (2) ᳚hodnotící částice, a to hodnotící obsah textu n. jeho části z pohledu mluvčího, k nimž patří modalitní částice jistotní (ano, nepochybně, nejspíš, pravděpodobně, možná, sotva, ne, prý aj.; viz ᳚epistémická částice, ᳚evidenciálnost) a voluntativní (nevyhnutelně, nutně aj.), srovnávací (doslova, takřikajíc aj.), rektifikačně-odkazující (tedy, tudíž aj.), předpokladově hodnotící (přirozeně, samozřejmě, konečně aj.), měrově hodnotící (přibližně, většinou, přinejmenším aj.), zdůrazňovací (právě, prostě, jenom aj.) apod.; (3) emocionální částice, vyjadřující citový postoj mluvčího k obsahu textu n. jeho části, s podtypy podiv (copak, dokonce, jestli...), politování (bohužel, naštěstí...), lhostejnost (beztak, stejně...) či obava (chraňbůh) apod.; (4) strukturující částice, a to strukturující text n. jeho části, jež signalizují začátek (a, i, inu, no, nuže...), pořadí a výčet (především – dále / potom; nadto, za prvé – za druhé – za třetí...), odkaz (eventuálně, jednoduše, prostě, vlastně...) n. explikativní či implikativní členění textu. Výrazy strukturující dialog, u nichž zdaleka nejde jen o funkční slova, se shrnují pod pojmem členicí signály (᳚Gulich, 1970; ᳚Kosta, 1995; ᳚Henne & Rehbock, 2001), případně se pro funkční slova v uvedené funkci užívá také termínu ᳚konektor, který ale má větší dosah (např. ᳚Hoffmannová, 1984).

᳚Čermák (2008) přes kritiku ᳚MČ 2 (1986) toto třídění č. v užším smyslu přebírá a dále rozvíjí. Na něj pak téměř doslovně navazuje ᳚MoSČ 1 (2010:295–298). Také ᳚Čermák (2008) i ᳚MSoČ 1 (2010) nechávají formální stránku č. stranou a částice dělí podle funkce: U (1) částic postojových (modálních, atitudinálních) rozlišují tyto podskupiny: (a) částice faktuální (veritativní) s relací k faktu, jež Čermák charakterizuje metajazykovým opisem „(Platí) Ano/Ne“ a u nichž předpokládá obecnou funkci referenční (např. jinak, že?, zejména, snad, nakrásně, stejně aj.) s podtypy jako identifikace, omezení, jistota, pravděpodobnost aj. (᳚MSoČ 1, 2010:296 zpřesňuje, že jde o č., jež „vyjadřují vztah mluvčího ke skutečnosti vyjádřené výpovědí z hlediska stupně její platnosti“; viz ᳚částice epistémické); (b) částice volní (voluntativní) s relací „z vůle mluvčího“, jež Čermák charakterizuje metajazykovým opisem „Nechci/Chci“ a u nichž předpokládá obecnou funkci konativní/apelovou (např. ať, klidně, kdy už... tak, dejme tomu, a... kdo/co/..., ani za nic aj.) s množstvím podtypů jako ‚rozkaz‘, ‚dovolení‘, ‚přesvědčování‘, ‚rada‘, ‚přání‘, ‚hrozba‘ aj. (podle ᳚MČ 2, 1986, jde o částice apelové); viz ᳚modifikační částice, ᳚preferenční částice (optativní č.); (c) částice výrazové (expresivní) s relací „ze sebe“ (exprese či postoj mluvčího k formě/obsahu), jež Čermák charakterizuje metajazykovým opisem „Podle mého názoru, Myslím to tak“ a u nichž předpokládá obecnou funkci expresivní (např. a ne a ne, prostě, takhle, von/vona/vono/voni, namouduši, tak co? aj.) s podtypy jako zaujetí, upřímnost, zdrženlivost apod.; viz ᳚ujišťovací částice. Dále oba zdroje rozlišují (2) částice pocitové (emocionální) s kladným n. záporným emocionálním vztahem k obsahu výpovědi n. jiné složce komunikace jako komunikační partner n. kontext, jež Čermák charakterizuje metajazykovým opisem „Cítím to tak“ a u nichž rovněž předpokládá obecnou funkci expresivní (např. ale!, bohužel, dočista, ještě, chválabohu) s množstvím podtypů jako překvapení, zklamání, úleva, obdiv, posměch apod. (bohužel, chválabohu aj.; viz ᳚evaluační částice); (3) částice hodnotící (evaluativní), jimiž se obsah výpovědi hodnotí mezi póly „dobře – špatně, pozitivně – negativně“ a které Čermák charakterizuje metajazykovým opisem „Hodnotím to jako, Ne/líbí se mi to“ a předpokládá u nich obecnou funkci konativně-referenční či pragmatickou (např. hezky, pěkně, najednou aj.) s podtypy jako ne/úspěšnost, ne/vhodnost, ne/moudrost, ne/oprávněnost, ne/uspokojivost apod.; a (4) částice zesilovací (intenzifikační) s relací zdůrazňující vyšší či nižší platnost, jež Čermák charakterizuje metajazykovým opisem „více/méně“, resp. „(platí/je to) víc/míň“ a u nichž předpokládá „obecnou funkci referenční/(pragmatickou?)“ (např. především, právě, aspoň aj., které lze chápat jako ᳚částice výtýkáci) s podtypy jako dva póly, směrem nahoru či dolů. ᳚MSoČ 1 (2010:297) pak ᳚intenzifikační

částice zpřesňuje jako č., které „zesilují nebo oslabují intenzitu nějaké vlastnosti“ (velmi, zcela, úplně aj., resp. celkem, poněkud aj.). Oproti Čermákovi (2008) se v MSoČ 1 (2010:298) ve shodě s MČ 2 (1986) počítá i s (5) částicemi členícími text.

S ohledem na specifické komunikační funkce výpovědi mluví Grepl v Sgk (1986), MČ 3 (1987) či v SČ (1998) mj. o 7evaluačních částicích, 7preferenčních částicích, 7epistémických částicích, 7ujišťovacích částicích, 7přibližnostních částicích a 7ilokučních částicích. Grepl (1989) přitom za č. pokládá i větné výrazy, frazémy: Vem na to jed, že nepřijde. Mluví o partikulizaci vedlejších vět.

Podle funkce částic ve výpovědi, tj. ve vztahu k propozičnímu obsahu a ilokuční roli výpovědi s přihlédnutím k syntaktickému chování a zvukovým vlastnostem č., a podle způsobu implikace kontextu, resp. zapojení kontextu do interpretace výpovědi, lze rozlišit 7epistémické částice, 7intenzifikační částice, 7vytýkací či fokusační částice, 7modifikační částice, 7odpověďové částice a 7negační částice (Nekula, 1996; PMČ, 1995). K nim přistupují 7preferenční částice (též optativní (přací) částice) a 7částice enklitické. Časticím, které se zpravidla netransformují v uvozovací věty (Ani jeden z nás to přece nechce → *Je přece, že to ani jeden z nás nechce), stojí funkčně blízko 7větná adverbia, která se takto transformovat mohou (Já proti tobě samozřejmě nic nemám → Je samozřejmě, že proti tobě nic nemám). Zmíněná klasifikace č. vycházela z vybraných č., nezachytila celé pole č., na které upozorňují Čermák (2008) n. Rinas (2013b). Nevýhody přitom nemá jen maximalistický přístup ultrafunkcionalistický, ale i příliš strnulé lpění na formálních vlastnostech č. různého etymologického původu, jež může vést k fragmentalizaci pole č. do nepřehledného počtu skupin č. a k přehlížení funkční ekvivalence funkčních slov s odlišnostmi ve formálních vlastnostech. Viz také 7epistémická částice, 7enklitická částice, 7evaluační částice, 7ilokuční částice, 7intenzifikační částice, 7modifikační částice, 7negační částice, 7odpověďová částice, 7postojová částice, 7preferenční částice, 7přibližnostní částice, 7ujišťovací částice, 7vytýkací částice.